

Klasik Türk Şiirinde “Mül”ün Bilinmeyen Kullanımları*

SANIYE ERASLAN**

Unknown Uses of "Mul" in Classical Turkish Poetry

Ö Z E T

Klasik Türk şiirinde kullanılan kelime ve kavramların çoğu, geniş anlam katmanlarına ve zengin çağrışımlara sahiptir. Klasik şairler, şiirlerinde kullandıkları kelimelere, şiirde yer verdikleri diğer kelimeler arasındaki insicamı da göz önünde tutarak yeni anlamlar yüklemişlerdir. Bu durum; şiire anlam derinliği ve zenginlik, şaire ise farklılık kazandırması açısından gelenek içerisinde kaçınılmaz olmuştur. Bu makalede, günümüzde yalnızca “şarap” anlamıyla bilinen “mül”ün, “çiçek” ve “ilaç” anlamlarıyla da kullanılması ele alınmıştır. Çalışmada öncelikle çeşitli sözlükler incelenerek “mül” kelimesinin hangi anlam(lar)da yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra “mül” için verilen “şarap” anlamına değinilmiş, sonrasında ise “-Burhân-ı Katı, Mo’in ve Steingass-” gibi sözlüklerde “şarap” dışında verilen anlam detaylarından hareketle “mül”ün sözü edilen diğer kullanımlarının yer aldığı örnekler incelenmiştir. Böylece “mül”ün klasik şiir metinlerinde tespit edilebilen bütün anlam katmanları sırasıyla ele alınıp örnek beyitler üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

Most of the words and concepts used in classical Turkish poetry have wide meaning layers and rich connotations. Classical poets attributed new meanings to the words they used in their poems, taking into account the coherence among the other words they used in the poem. This situation has become indispensable in the tradition in terms of bringing depth and richness of meaning to poetry and making a difference to poetry. In this article, the use of the word “mul”, known only as “wine” today is discussed with the meanings of “flower” and “medicine”. In the study, firstly, dictionaries were examined and the meaning (s) of the word “mul” was determined. Later in the article, the examples of the word “mul” given the meaning of “wine” in the poems are discussed; afterwards, examples of the other mentioned uses of the word “mul” were examined, based on the details of meaning given other than “wine” in dictionaries such as “-Burhân-ı Katı, Mo’in and Steingass-”. Thus, all the layers of meaning that can be detected in the classical poetry texts of “mul” are dealt with in order and explained through sample couplets.

ANAHTAR KELİMELE R

mül, gül, bahar, meclis, çiçek, ilaç.

KEYWORDS

mul, rose, spring, parliament, flower, medicine.

Giriş

Bir geleneğin ürünü olan klasik Türk edebiyatına; başta İslam dini olmak üzere diğer din ve inanışlar, tarihî olay ve şahsiyetler, mitolojik ve

* Makalenin Geliş Tarihi: 09.08.2020 / Kabul Tarihi: 30.10.2020.

** Arş. Gör., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (saniyeeraslan.se@gmail.com), Orcid Id: 0000 0002 0687 0707.

efsanevî unsurlar, ahlakî kabuller, örf, âdet ve hurafeler, kısacası maddî ve manevî kültürel hayata dair her şey kaynaklık etmiştir. Klasik şairler, şiirlerine kaynaklık edebilecek bu malzemeleri, mensup oldukları gelenek çerçevesinde ele alıp değerlendirerek en doğru, etkili ve kusursuz bir söyleyişle sunmayı hedeflemişlerdir. Bunu yaparken bazen eserlerinde kullandıkları kelimelerin sadece temel anlamlarıyla yetinmeyip mecazî anlamlarını kullanmışlar; bazen de sundukları tasvirler içerisinde başka çağrışımlara zemin oluşturacak çeşitli kelimeler kullanarak eserlerine farklı bir anlam boyutu kazandırmışlardır.

Şairler bazen tetkik ettikleri objeleri, tıpkı bir ressamın fırça darbelerinin oluşturduğu yeni bir tablo gibi, kelimelerle yeniden oluşturma gayretine girmişlerdir. O objeye sanattaki ustalığı ve yetkinliğine göre yeni perspektifler vererek sadece göze değil zihinlere de hitap edebilecek şekilde çeşitli derinlikler kazandırmışlardır. “Osmanlı resim ve çizgi sanatında “sûret-i câdû” denen bir tarz vardır. Bu tarzda çizilen herhangi bir tasvirin içine dikkatli bakılmadıkça görülmesi imkânsız diğer tasvirler yerleştirilir. Mesela ilk bakışta bir deve resmi çizen ressam, devenin her azasına ancak dikkatli bakıldığında fark edilebilecek bir insan yahut hayvan figürünü ustalıkla yerleştirir. Aynı tarz, şiirde de yoğun olarak işlenen bir yapı oluşturur. Şair, bir objeyi tasvir ederken onun içine dikkatle okunmadıkça asla fark edilemeyecek başka obje tasvirlerini ustalıkla yerleştirir ve bunları okuyucusuna birer bilmece gibi sunar (Şentürk 2007: 393).” Bahsedilen bu hüviyete uygun olarak klasik Türk şiirinde kullanılan kelimelerden biri de “mül”dür.

Farsça bir kelime olan “mül”, sözlüklerin çoğunda “şarap, süci, mey, hamr, bade, içki, kırmızı şarap”¹ anlamlarıyla yer almaktadır. Bazı sözlüklerde ve klasik Türk edebiyatına özgü mefhum ve mazmunların izah edildiği kaynaklarda ise “mül” kelimesine yer verilmediği görülmektedir.²

¹ Redhouse 1890:1961; Şükûn 1984: 1819; Muallim Nâcî 2009: 471; Kestelli 2011: 332; Tulum 2011: 1306; Eşref ve Soydan 2012: 292; Parlatur 2012: 1172; Lutfullah Halimî 2013: 382; Nimetullah Ahmed 2015: 471; Çağbayır 2017: 4126.

² Mesela bkz.: *Hüseyn Remzî* 1305, *Muhammed Salâhî* 1322, *Şemseddin Sami* 2010, Onay 2013, Levend 2015, Ali Nazimâ ve Faik Reşad 2018.

Dirler süciye bâde vü mül hem piyâle câm
Mü'min olana içmesidür muṭlakâ harâm
(Altun 2002: b. 175)³

“Süciye/şaraba ‘bâde, mül, piyâle ve câm’ da derler. Mü'min olana içmek, kesinlikle haramdır.” şeklinde günümüz Türkçesine aktarabileceğimiz “Tuhfe-i Kusûrî Tazmin-i Şâhidî” isimli manzum sözlükte yer alan yukarıdaki beyitte de, mülün şaraba verilen isimler arasında zikredildiği görülmektedir.

“Mül”, renginin kırmızı oluşu münasebetiyle klasik Türk şiirinde sevgilinin dudaklarıyla ilişkilendirilmiştir. Nitekim *Mecmû'atü'n-nezâ'ir*'de yer alıp ‘Alâyî’ye ait olan ve “Ömür, gül ve şarap olmadan ziyân olmasın diye gönül senin yanağını ve dudağını hayâl eder.” şeklinde nesre aktarabileceğimiz aşağıdaki beyitte, “gül” rengi itibariyle sevgilinin yanağı, “mül” ise sevgilinin dudağı olarak nitelendirilmektedir

Eder ḥadd ü lebüñe dil taḥayyül
Ki ‘ömr olmaya zâyî‘ bî-gül ü mül
(Canpolat 1982: g. 188/1)

Bâkî’ye ait olan aşağıdaki beyitte ise, sevgilinin yanakları “gül”e, şarap renkli dudakları da gülün açılmamış hâli olan goncaya benzetilmiştir. Bu beyitte de şairin, “şarap renkli” olarak tavsif ettiği sevgilinin dudaklarını “mül” ile irtibatlandığı görülmektedir:

Ruḥlaruñdur gül-i ter gönca leb-i mey-günüñ
Saña meyl itdi gönül baña gerekmez gül ü mül
(Küçük 2011: g. 296/3)

“Yanakların taze gül, şarap renkli dudakların ise gonca (gibidir). Gönül sana meyletti; (artık) bana gül ve mül gerekmez.”

Mül, klasik Türk şiirinde şu şekillerde kullanılmıştır:

1. Şarap Anlamıyla “Mül”

Klasik Türk edebiyatı şairleri “mül” kelimesini “şarap” anlamında kullandıkları zaman sıklıkla “bahar mevsimi”yle ilişkilendirmişlerdir.

3 Metin içindeki kısaltmalar şu şekildedir: b.: beyit, g.: gazel, k.: kaside, kıt.: kıt’a, m.: mesnevi, r.: rübai.

Örnekler incelendiğinde şairlerin “mül”den söz ettikleri beyitlerde dikkat çekici bir şekilde “gül”den de bahsettikleri görülmektedir. Doğu toplumları için bahar mevsimi aynı zamanda “gül mevsimi” demektir. Gül mevsimi, kış boyunca evlerine kapanan insanlar, özellikle de işret meclislerinin müdavimleri için, daima bir zevk, safa ve sevinç vesilesi olmuştur. Karanlık ve izbe meyhaneler ile kapalı mekânlardan kurtulan insanlar, baharın gelişiyile meclislerini açık alanlara, mesire yerlerine, bağ ve bahçelere taşımış; baharın gelişini çeşitli eğlencelerle kutlamışlardır. Bu eğlenceler dolayısıyla “mül” de daha çok tüketilmiş, böylece “gül ve mül” kavramları, Beylikçi İzzet Bey Divanı’nda yer alan aşağıdaki beyitte olduğu gibi, aynı beyit/mısra içerisinde yer alarak çeşitli kullanımlara imkân sağlamıştır.⁴

Nev-bahâr oldu yine bâde-i gül-fâm gerek
Sâkiyâ ayrılamaz birbirinden mül [ü] gül
(Şen 1995: g. 108/5)

“Ey sâki! İlkbahar geldi(ği için) yine gül renkli şarap gereklidir. (Çünkü) mül ve gül birbirinden ayrılamaz.”

Gül ü mül şöbetin etmek çemende gönca-leblerle
Nic’olur göresin şüfî hele evvel bahâr olsun
(Ersoy 2013: g. 282/3)

“Ey sūfî! Hele ilkbahar bir gelsin, çimenlikte gonca ağızlı güzellerle gül ve mül sohbeti etmek nasıl olurmuş o zaman gör.” şeklinde nesre aktarabileceğimiz Azîî Divanı’na ait yukarıdaki beyitte ise “gül/güzeller” ve “mül/şarap” ile dolu olan bir meclis içerisinde, “gül ve mül sohbeti”ni yapabilmek için baharın gelmesinin elzem olduğu ifade edilmiştir. Zira gül, bahar mevsiminde açacak; güzeller de baharda seyrana çıkacaktır. Güzellerin katılacağı bu seyranda, gül ve mül

⁴ Fars şiirinde de “gül ve mül”ün birlikte kullanıldığı görülmektedir. Nitekim Ziya Şükûn’un, *Ferheng-i Ziyâ* isimli sözlüğünde yer alan Hüsrev-i Dihlevî’ye ait şu beyitte bu durum görülmektedir: “Saki! Gül ile şarabı birlikte getir, belki dağmuk gönüümü toplarsın.” (Şükûn 1984: 1415). Ayrıca Abdü’l-vâsi’nin; “Şimdi, gül ile renk ve kokusu bir olan şarabı içmelidir; çünkü çimen, bahar ayının çiçeklerinden boşaldı.” (Şükûn 1984:1452) şeklinde tercümesi verilen beytinden, “gül ve mül” arasındaki ilginin, renk ve koku itibarıyla oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

sohbetini erteleyerek kaçırmamak gereklidir; çünkü bahar mevsimi kısa sürecektir.

“Gül ve mül”, hem Fars edebiyatında hem de Türk edebiyatında müstakil olarak eserlere de isim olmuştur.⁵ Klasik şairlerin “Gül ü Mül” adlı eseri şiirlerinde bir benzetme unsuru olarak kullandıkları da görülmektedir. Nitekim Mirzâ-zâde Ahmet Neylî’ye ait aşağıdaki beyitte, sevgilinin parlak renkli yanakları “gül”le, la’l dudakları ise “mül”le ilişkilendirilirken “Gül ü Mül” adlı esere gönderme yapılmıştır:

Hayâl-i ‘arız-ı rengin ü la’l-i nâbuñ ile
Kitâb-ı şafha-i dil nüsha-i Gül ü Mül olur
(Kılıç 1994: g. 28/2)

“(Kırmızı/Parlak) renkli yanakların ve saf şarap(a benzeyen dudaklarının) hayaliyle gönül kitabının levhası, (adeta) Gül ü Mül nüshası olur.”

“Gül ü mül” ifadesi, “bahar mevsimi” kavramını karşılamaşının yanı sıra tabii olarak “eğlence/işret meclisi”ni de çağrıştırmış, böylece klasik Türk edebiyatı şairleri tarafından çeşitli meclis tasvirleri geliştirilmiştir.⁶

Hengâm-ı ‘ayş u ‘işret irişdi Hişâliyâ
Zevk u şafâ demi vü gül ü mül zamânidur
(Ercan 2008: g. 176/6)

“Ey Hisâlî! Yeme, içki içme zamanı erişti. (Dolayısıyla) zevk ve eğlence vakti, gül ü mül zamanıdır.”

Klasik şairler, Beyânî ve Nev’î Divanı’na ait aşağıdaki beyitlerde görüldüğü gibi, mül içtikleri meclisleri tasvir ettikleri beyitlerinde

⁵ Anadolu sahasında varlığı bilinen tek “Gül ü Mül” adlı eser, 17. yüzyılda Fasîh-i Mevlevî tarafından vücuda getirilmiştir. Baharın simgesi olan “gül” ile şarap gibi keyif verici maddelerin simge değeri olan “mül” arasındaki çekişmeyi konu alan bu eser, nazım-nesir karışık olarak münazara formunda yazılmış alegorik bir eserdir. Eserde Gül ile Mül, kendilerinin üstün taraflarını, erdemlerini sayarken karşı tarafın kusurlarını, eksik yönlerini münşiyâne bir üslupla dile getirir. Bu münazara esnasında ayet, hadis, şiir, atasözü ve fıkralara sıklıkla başvurulduğu görülür. Eser hakkında Ahmet İçli tarafından bir yayım neşredilmiştir (bkz. İçli 2014).

⁶ Fars şiirinde de “gül ü mül” kavramı, eğlence meclisleri kastedilerek kullanılmıştır. “Bülbül dün gece gül ve şarap meclisinde, ey sarhoşlar! Sabah şarabını hazırlayıp getirin diye ne hoş terennüm etti.” şeklinde aktarılan (Şükûn 1984:1819) Hâfız’a ait bir beytin orijinalinde geçen “halka-i gül ü mül” ifadesi bunun açık göstergesidir.

genellikle “mül”ü meclisin orta yerine, yani merkeze almışlar; çevresini de “gül”lerle süsleyerek güzellerle bir arada iştret etmişlerdir:

Bezmüñ eṭrâfını zeyn eylediler güller ile
Şahınna sağar ile bâdiye-i mül ḳodılar
(Başpınar 2010: g. 100/2)

“Meclisin etrafını güllerle süslediler. (Meclisin) ortasına kadeh ile büyük mül kabı koydular.”

Çemende sünbül-âsâ halka halka olsalar yārân
Gül ü mül der-miyân olsa güzeller der-kinâr olsa
(Tulum ve Tanyeri 1977: g. 406/2)

“Dostlar çimenlikte sümbül gibi halka halka olsa; gül ve mül ortada, güzeller kenarda olsa...”

Gelibolulu Âlî ve Tâcî-zâde Câfer Çelebi Divanı’na ait olan aşağıdaki beyitler incelendiğinde, meclislerde “mül kadehine gül yaprağı konulması” âdetinin var olduğu anlaşılmaktadır. Böylece şairler “mül” kadehinin “gül” ile süslendiğini belirtmişlerdir:

Berg-i gülle ḳadeḫün eyle müzeyyen sâķī
Şevḳumuz meclisine vire şafâ tâ gül ü mül
(Aksoyak 2018: g. 807/4)

“Ey sâķî, gül yaprağıyla kadehini süsle ki gül ve mül, keyif meclisimize safâ versin.”

Sanma kim mül üzre berg-i gül dökilmiş dostum
Mest olup şevküñle beñzi gül gül olmuşdur mülüñ
(Erünsal 2018: g. 102/2)

“Dostum, mül üzerine gül yaprağı döküldüğünü zannetme. Senin şevkinle sarhoş olup mülün benzi gül gibi olmuştur.”

Bazı beyitlerden hareketle klasik dönem meclislerinde, bir elde “mül” kadehi taşınırken diğer elde “gül” buketi taşındığı veya “mül” kadehi elde iken “gül”ün baş üzerinde taşındığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu konu hakkında Ahmet Talat Onay da, *“Eskiden kavukla sarık, sarıkla fes arasına hocalar misvâk, hutbe kâģıdı, hilâl, muska koydukları gibi çiçek, gül, kokulu yapraklar da sokarlardı. Halktan da böyle yapanlar olurdu (Onay 2013: 360).”* demektedir. Revânî ve Edirneli Nazmî’ye ait aşağıdaki beyitler de bunu destekler hüviyettir:

İşret çemenlerinde olsam ‘aceb mi bülbül
Bir elde sāğar-i mül bir elde deste-i gül

(Avşar 2017: g. 229/1)

“Bir elde mül kadehi bir elde gül destesi olduğu hâlde işret çimenlerinde
bülbül olsam, buna şaşılır mı?”

Gül ü mül dilberüñ hadd ü lebüne beñzedügi-çün

Götürür dâyim eller başlar üzre eller üstinde

(Üst 2018: g. 5481/2)

“Gül sevgilinin yanağına mül de dudağına benzediği için, herkes onları
daima baş üzerinde ve el üstünde taşır.”

2. Çiçek Anlamıyla “Mül”

Mütercim Âsım Efendi’nin *Burhân-ı Kâtı* tercümesinde, “mül” için verilen tanımın bir kısmında “Mud ta’bîr olunan mîvedür. Arabîde kummesra dinür. Hâssaten huzmîl ma’nâsınadır ki ahlat ta’bîr olunan bî-meze armuddur.” (2009: 528) ifadeleri yer almaktadır. *Ferheng-i Fârsî*’de de kelime için verilen anlamlardan birinin “bî-meze büyük armut, gülâbî” olduğu görülmektedir (Mo’in 1992: VI/4327). Yine *Steingass*’ta bu kelimeye “şarap, likör” anlamı yanında “guava” (Steingass 1998:1302) mânâsı da verilmiştir. Guava, pek çok türü olan ve bazı türleri son dönemlerde ülkemizde de yetiştirilmeye başlanan tropik bir bitki çeşidinin genel adıdır.

“Mül”ün “guava” anlamına da geldiğiyle ilgili ilk değerlendirmeyi Prof. Dr. Mehmet Mahur Tulum yapmıştır. Tulum, Çağatay Türkçesi dönemi şairlerinden Mevlânâ Sekkâkî ile ilgili bir makalesinde, Sekkâkî’nin bir beytinde geçen “mül” kelimesi için daha önceki çalışmalardan birinde yapılan “şarap” anlamlandırmasına mukabil olarak; “mül”ün “Orta Asya coğrafyasında bulunmayan, ama Hindistan’da mevcut bir tropikal ağaç ismi” olduğunu, beyitte uygun düşen anlamın “guava ağacı ve armut şekilli meyvesi” olduğunu aşağıda yer alan beyit üzerinden dile getirmiştir (Tulum 2007: 365):

Boy u yüz ü la’l ırn ü hat u kıddına tüş yok

Serv ü gül ü mül nesteren ü yâsemen içre

(Mevlânâ Sekkâkî)

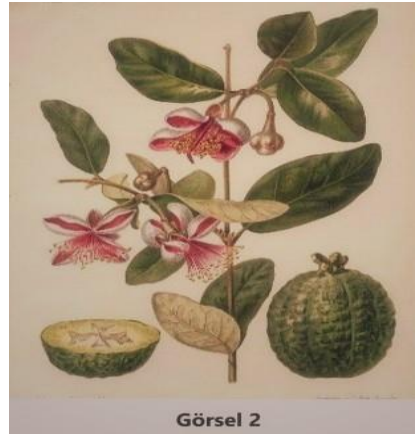
“(Sevgilinin) boy, yüz, la’l dudak, ayra tüyü ve boyuna; serv, gül, mül, nesteren ve yasemin içerisinde benzer yoktur.”

Bu beyitte dikkat çeken husus, ilk dizede sevgilinin “boy, yüz, la’l dudak, hat, kad” gibi fiziksel güzellik unsurları yer alırken, ikinci dizede bunların karşılığı olarak sırasıyla “serv, gül, mül, nesteren, yasemin” gibi nebatattan çeşitli çiçeklerle serviye yer verilmesidir. Yani, burada sıralanan bitki ve çiçek isimlerinin arasında “mül” için verilecek “şarap” anlamı, klasik Türk şiirinin estetik yapısına pek uygun görünmemekte ve bir bitkinin varlığını düşündürmektedir.

Guava cinsi bitkiler içerisinde kırmızı renkli çiçeklere sahip olan tür “Feijoa” (*Feijoa sellowiana*/*Acca sellowiana*)’dır. Dünyada farklı ülkelerde farklı isimlere sahip olan, İngilizcede “Pineapple Guava” olarak adlandırılan, yaygın olarak “Feijoa” ismiyle bilinen bu bitki, Türkçede “Kaymak Ağacı” veya “Fejoya” olarak isimlendirilmektedir. Anavatanı Güney Amerika olarak bilinen ve tropikal iklimlerde yetişebilen bu bitkinin, mersingiller ailesine mensup olduğu, donma tehlikesi olmayan bölgelerde rahatlıkla yetiştiği bilinmektedir. Gövdesi bir çalı veya küçük ağaç biçiminde olan bu bitki, yapraklarını dökmediği için her mevsim yeşil kalabilmektedir. Kırmızı çiçekler açan (bkz. Görsel 1), ardından meyve veren bir hüviyete sahiptir.

Görsel 1

Görsel 2

Çiçekleri dıştan bakıldığında beyaz, içten ise kırmızı renkli taç yapraklara sahiptir. “Çok alımlı kırmızı, çoklu çiçekleri vardır. Çiçeklerin toplu olarak bulunması ve birlikte açması nedeniyle oldukça dekoratif ve göz alıcıdır” (Kurtar Bozbiyık 2013: 2). Yapraklarını dökmediği için her dem yeşil bir gövdesinin olması, çiçeklerinin hoş bir görünüme sahip olması, uzun bir çiçeklenme dönemi geçirmesi (Mayıs, Haziran, bazen Temmuz) sebebiyle süs bitkisi olarak da yetiştirilmekte ve peyzaj alanında kullanılmaktadır.⁷ Küçük bir armuda benzeyen meyvelerinin (bkz. Görsel 2), çiçeklenme döneminden 4-5 ay sonra olgunlaştığı; hasat edilen bu meyvelerin bazı ülkelerde medikal alanlarda kullanıldığı gibi bazı ülkelerde “dondurulmuş tatlılar, dondurma, kek, turta, tart gibi hamur işleri ile ezme (püre), reçel, jöle, marmelat, meyve suyu, konserve ve şarap, köpüklü şarap, likör gibi (Kurtar Bozbiyık 2013:9)” gıda ürünlerinde de kullanıldığı bilinmektedir. Meyvesi dışında yapraklarının ve çiçeklerinin de yenebildiği bilinen bu bitkinin “meyve(sinin) eti, ananas ve çilek tadındadır (Samancı 2004: 4)” ve meyveleri olgunlaştıkça aromasıyla birlikte içindeki şeker oranı artmaktadır. Kabuklu olarak da tüketilebilen bu bitkinin “kabuk kısmının ise acı ve buruk bir tadı vardır” (Kurtar Bozbiyık 2013:1).⁸

Bitkinin bütün bu özellikleri, yukarıda sözü edilen sözlüklerde geçen “bî-meze/tatsız armut, guava” tanımlarıyla uyuşmaktadır. Bitkinin çiçeklerinin kırmızı renkte oluşu ve iç kısmından bakıldığında çiçeklerinin bir dudağı andırması, “dudak”la ilgili benzetmelerde kullanılması için uygun görünmektedir. Ayrıca bitkinin şarap yapımında kullanıldığı bilgisi, bitkiye tedâi yoluyla “mül” isminin verilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Bitkinin farklı bölgelerde farklı isimlerle biliniyor olması dikkate alındığında, kadim dönemlerde henüz tespit edilememiş bir isme sahip olması da ihtimal dâhilindedir.

Türkçeye “Kaymak Ağacı” olarak geçen bu bitkiyi, Klasik Türk edebiyatının etkin olduğu yüzyıllarda yaşayan insanların görüp yetiştirme imkânının zor olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu

⁷ Günümüzde “Yalova, Mersin, Adana, Antalya, Sakarya vb. ılıman iklim özelliği taşıyan şehirlerimizde tropikal meyve yetiştiriciliği yapan hemen her fidancıda deneme amaçlı da olsa tüplü veya saksıda Fejoaya fidanı satışı yapılmaktadır. Yine İstanbul ilindeki refüj çalışmalarında, Fejoa’nın güzel kırmızı çiçeklerinden peyzaj amaçlı olarak faydalanılmaktadır.” (Kurtar Bozbiyık 2013: 4)

⁸ Detaylı bilgi için bkz: Samancı 2004; Kurtar Bozbiyık 2013.

imkâna sahip olmasalar da Çağatay döneminin edebî geleneğini takip eden klasik Türk şiirinin Anadolu'daki temsilcileri, bu bitkinin vasıflarına ve şiir geleneği içindeki kullanım şekline vâkıf olacağı için, onların bu bitkiye şiirlerinde sözü edilen anlamıyla da yer vermesinin imkân dâhilinde olduğu söylenebilir.

Lebleri mül saçları sünbül yanağı berg-i gül
Bir semenber serv-i hoş-reftâr dirseñ işte sen
(Küçük 2011: g. 380/2)

“Dudakları mül, saçları sümbül, yanağı gül yaprağı, yasemin gibi beyaz göğüslü, hoş yürüyüşe sahip servi (kimdir) diye sorarsan, işte o sensin!”

Bâkî'ye ait yukarıdaki beyitte de sevgilinin güzellik unsurları için bitki/çiçek isimlerinden benzetme öğelerinin tercih edildiği görülmektedir. Şairler şiirlerinde kullandıkları kelimeleri, klasik edebiyatımızın estetik anlayışı ve çerçevesi dâhilinde oluşturup kullanmışlar, onun estetik boyutuna hâlel getirecek tarzdaki ifadelerden de imtina etmişlerdir. Dolayısıyla devrinin “sultânü’ş-şu’arâ”sı Bâkî'nin, sevgilinin dudaklarını benzetecek kırmızı bir bitki ya da çiçek bulamayıp “mül”ü salt “şarap” anlamıyla düşünerek benzetmesi uzak bir ihtimal gibi görünmektedir.

Sehî Bey'e ait aşağıdaki beyitte de bülbül, güzellik bağının gülleri/çiçekleri olan “gül ve mül”ün kokusundan mest olmuştur:

Mest idi bûy-ı gül ü mülden hezâr
Bâğ-ı hüsnüñ gülleri aylâğ idi
(Yekbaş 2010: g. 298/6)

“Bülbül, gül ve mülin kokusundan sarhoş olmuştur; senin güzellik bağının çiçekleri aylaktı.”

Bu beyitte sevgilinin güzellik bağında, yanağın karşılığı olarak “gül”, dudağın karşılığı olarak da kırmızı renkli “mül” yer almaktadır. Ancak “bağ-ı hüsnün gülleri” ifadesinin çoğul olması da dikkate alındığında çiçeklerin karşılığı olarak “gül”den başka buradaki “mül”ün de bir çiçek olabilme ihtimali ortaya çıkmaktadır.

Her çeşmüme endîşe-i kâkül konmuş
Her dîdeme fikr-i ruh çün gül konmuş
Bir şîşedür el-hâşılı çeşm-i hünîn
Hem sünbül-i ter hem gül ü hem mül konmuş

(Çıpan 1991: r. 59)

“Her (iki) gözüme de (sevgilinin) kâkülünün hayâli konmuş. Her (iki) gözüme de (sevgilinin) yanağının hayâliyle gül konmuş. Kısacası kanlı gözlerin, (içerisine) hem taze sümbül hem gül hem mül konmuş bir şişedir.”

şeklinde nesre aktarabileceğimiz Fasih Ahmed Dede’nin yukarıdaki rübaisi incelendiğinde; gözler, içerisine taze sümbül, gül ve mül konulan bir vazoya tabii olarak bir çiçek ya da bitki cinsinin konulması gerektir. Bu beyit de bizlere “mül”ün, yine “şarap” anlamı dışında da ele alınması gerektiğini düşündürmektedir.

Ĥüsüne gülşen-i işret denir ol serv-kađıñ
Perçemi sünbül ruh[u] gül lebi mül sine semen
(Kurtoğlu 2017: k. 24/62)

“Kâkülü sümbül, yanağı gül, dudağı mül, göğsü yasemin (olan) o selvi boylunun güzelliğine çiçek bahçesi topluluğu denir.”

Lebîb’e ait yukarıdaki beyitte de yine sevgilinin güzellik unsurları çiçekler üzerinden tavsif edilmiştir. “İşret” sözcüğü “içki, içki içme” anlamlarıyla düşünöldüğünde işretin meyhanelerden başka bağ, bahçe ve seyran yerleri gibi alanlarda yapılması, dolayısıyla sevgilinin güzellik unsurlarıyla bezeli bir gül bahçesinin işrete uygun olması söz konusudur. Ayrıca “işret”in sözü edilen anlamı yanında “topluluk, yarenlik” anlamı da bilinmektedir. Sevgilinin güzelliği böylece bir çiçek bahçesi topluluğu oluşturmakta ve “mül” de bu topluluğun unsurlarından biri olarak yerini almaktadır.

Bahâr geçdi şafâ görmedük ĥazânına dek
Küşâd-ı gonce-i mül ĥaldı gül zamânına dek
(Kara 1998: g. 135/1)

“Bahar geçti, şafa (yüzü) görmedik sonbahara dek. Mül goncasının açılması, kaldı gül zamanına dek.”

Gonca, bilindiği üzere çiçeklerin açılmadan evvelki tomurcuk haline verilen isimdir. *Hayrî Dîvânı*’nda geçen yukarıdaki beyit incelendiğinde, “mül goncası”nın açılması için baharın gelmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Bahar mevsimi boyunca eğlenceden nasibini alamayan şair, bir sonraki baharı beklemeye koyulmuştur. Bu noktada, gelenekte goncanın kapalı bir ağıza/dudağa benzetilmesi, yine dudağın da kadehin kenarına benzetilmesi ve “mül”ün “şarap” anlamı bir arada düşünüldüğünde; beyitte “küşâd-ı gonce-i mül” terkihiyle bahar geldiğinde iştret meclislerinin kurulup şarap kadehlerinin yeniden elden ele devretmesi (bir nevi goncanın açılması) imajı ortaya çıkmaktadır. Yani “mül”, burada “şarap” anlamına da uygun olarak kullanılmıştır. Ancak kendine has kuralları olan bir geleneğin şairine “küşâd-ı gonce-i mül” terkihini kullandıran âmil, yine geri planda “mül” ismiyle anılan/bilinen bir bitkinin varlığı olmalıdır.

Lebüñ mül idi gül-i mül femüñdedür şimdi
Nebât olur mı elezz sükker-i mükerrerden
(Atıcı 2009: g. 108/2)

“Senin dudağın şarap iken şimdi mül çiçeği ağzındadır. Hiç nebat şekeri, mükerrer (yani çifte kavrulmuş) şekerden daha lezzetli olabilir mi?”

Şeker ağdasının çifte kavrulmasıyla ilgili bir tabir olan “sükker-i mükerrer”, şairler tarafından dudak ve şekerle ilgili konularda “kat kat” veya “tekrar tekrar” anlamında tevriyeli olarak kullanılan (Şentürk 2016:196) bir tabirdir. Buna göre mükerrer şeker, sıradan bir şekere göre daha lezzetlidir. Mehmed Hâlis Efendi’ye ait bu beyitte sevgilinin dudağını şaraba benzeten şair, mül çiçeğini sevgilinin ağzında görünce, dudağın lezzetinin kat kat arttığını ifade etmektedir.

“Saf şarap” denilen kavram bir yana bırakılırsa “gül” dâhil pek çok bitkinin şarap içerisine katılarak aromatik bir lezzet elde edildiği bilinmektedir. “Mül” için de benzer bir durum söz konusudur.⁹ Hindistan’ın geleneksel bitkisi sayılan bu bitkinin şarap endüstrisinde özellikle şarapların aroma ve renklerini iyileştirmek için uzun yıllardan bu yana yaygın olarak tercih edildiği bazı kaynaklarda kaydedilmektedir (Kocher and Nikhanj 2011: 853). Yukarıdaki beyitte geçen ilk “mül” kavramı “şarap” anlamını karşılarken “gül-i mül” tamlamasında geçen “mül” kavramı ise bir bitkinin varlığını işaret etmektedir. “Mül” çiçeği

⁹ <https://www.homebrewwest.co.nz/recipes/wine/fejjoa-wine>

gerek yenilebilir oluşu gerek şarap içerisine konuluşuyla sevgilinin dudağına lezzet katabilmektedir.

3. İlaç Anlamıyla “Mül”

Burhân-ı Kâtı tercümesinde, “mül” için verilen tanımın bir bölümünde “*Bâde, hamr mânâsmadır. Endülüis lügatinde ism-i bersiyâvuşândır. Yani baldırı kara dedikleri nebâta denir.*” (Mütercim Âsım 2009: 528) denilmektedir. Yine aynı eserde başka maddelerin başlıkları altında Türkçedeki “baldırı kara” isimli bitkinin Fârisî’de “perr-i siyâvuşân” ismiyle bulunduğu (sy. 99, “Bûlûtrîhûn” maddesi); per-i siyâvuşâna Arabî’de demu’l-ahaveyn, Türkî’de kardeşkanı denildiği (sy. 644, “Sânike” maddesi); “hûn-ı siyâvuş”a da Arabî’de demu’l-ahaveyn, Türkî’de kardeşkanı denildiği (sy.730, Şeyân maddesi); Türkî’de kardeşkanı tabir edilen dârûnun, bir kırmızı nebatın usâresi olduğu (sy. 234, Eyde’ maddesi) kaydedilmektedir.

Aynı sözlüğün “hûn-ı Siyâvuş” maddesinde ise “*Akâkîrdendir, kardeşkanı didükleri surh-reng dârûdur. Vakta ki Efrâsyâb nâ-hak ve gadr ile Siyâvuş-ı mazlûmu katl idüp kanı yire döküldükte o yerden peydâ oldı. Arabîde demu’l-ahaveyn dirler. Bir kavilde bakam ismidir ki boya ağacı didükleri ma’rûf kırmızı boyadır. Mey-i gül-renkten dahi kinaye olur.*” (sy.370) tanımının yer aldığı ve bitkinin mitolojik hikâyesinin de aktarıldığı görülmektedir.

Muhammed Mo’în’in *Ferheng-i Fârsî* adlı sözlüğünde de “mül” için verilen tanımlardan birinin “persiyâvuşân” (Mo’în 1992: C. IV/4327) olduğu görülmektedir.¹⁰ *Lügat-ı Halîmî*’de “persiyâvuşân” maddesinde; “*Baldırı kara dedükleri ot ki kayalar üzerinde gölgeli yerlerde biter, cac bigi. Tabîbler katında meşhurdur...*”(2013: 78)” denilmektedir.

“Mül”den hareketle verilen bütün bu tanım ve tariflere genel mânâda bakıldığında, Fars dilinde “bersiyâvuşân, per-i siyâvuşân, hûn-ı Siyâvuş/hûn-ı Siyâvuşân” adıyla bilinen bu bitkinin, Türkçede “baldırı kara ve kardeşkanı” karşılığıyla yer aldığı görülmektedir. Ancak “baldırıkara” ile “kardeşkanı” birbirinden farklı yapılara sahip bitkilerdir. 15. yüzyılın tıp eserlerinden olan ve içerisinde eczacılık,

¹⁰ Ayrıca bkz: <https://www.vajehyab.com/?q=مُل>

botanik gibi alanlara ait terimleri de barındıran *Tertib-i Mu'âlece*'de persiyâvuşân için “*Baldırıkara, birçok eğrelti otu türünün genel adı (Aspelinum adianthum)*” (Gümüştam 2010: 1061) ifadeleri kullanılmış, böylece baldırı kara veya persiyâvuşânın, eğrelti otlarına verilen genel bir tür ismi olduğu belirtilmiştir. 16. yüzyılda Farsçadan Türkçeye yapılmış çeviri bir sözlük olan *Câmi'ül-Fürs*'ün “kardaşkanı” maddesinde ise “*Kardeşkanı ağacı, hûn-ı siyâvuşân, şeyân (Calamus draco)*” (Şahin 2007: 583) bilgisi yer almaktadır. Dikkat edilirse iki bitkinin Latince ismi de birbirinden farklıdır. Bitki isimleriyle ilgili bu çeşitlilik ve karmaşayla ilgili Zafer Önler şunları söylemektedir: “*Türkçedeki bitki adlarının gereğince araştırıldığı söylenemez. Günümüz Türkçesinde yazı diline girmemiş çok fazla sayıda bitki adı bulunmaktadır. Bu alandaki terimlerin çokluğu, hemen her yörede aynı bitkinin farklı kelimelerle adlandırılmasından kaynaklanmaktadır. Bunların gerek derlenmesi gerekse karşılıklarının doğru bir biçimde belirtilmesi bu alandaki çalışmaların en önemli güçlüğüdür* (Önler 1990: 357).”

“Baldırıkara ve persiyâvuşân”ın eğrelti otlarına verilen genel bir isim olduğu bilgisi ve *Burhân-ı Kâtı*'da geçen “*Akâkîrdendir, kardeşkanı dedikleri surh-reng dârûdur.*” ifadesi dikkate alındığında; “mül” için verilen anlam detayının “kardeşkanı” bitkisi için daha makul olduğu söylenebilir. Akâkîr, bugün alternatif tıp da denilen, “eskiden hekimlikte ilâç yerine kullanılan bitki kökleri” (Kubbealtı Lugati) ile ilgili bir tabirdir. Kardeşkanının surh-reng, yani kırmızı oluşu, “mül”ün kırmızı rengiyle örtüşmektedir. Ülkemizde yetişmeyen bu bitkinin, halk hekimliğinde, çiçek ve yapraklarının doğrudan yaraya ve kanayan yere tatbik edildiği, böylece kanın pıhtılaşmasının amaçlandığı; solunum ve mide rahatsızlıkları için kullanıldığı;¹¹ mercan taşına benzer bir cinsinin ise dövülüp toz haline getirilerek kullanıldığı ve ruhsal bozukluklara, özellikle korkuya faydalı olduğu bilgisi yer almaktadır.¹²

Hayata dair her bir detayı ustaca şiirlerine yerleştiren şairler, “mül”ün bu anlam detayına şiirlerinde şöyle yer vermişlerdir:

¹¹ <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-81051/halk-hekimligi.html>

¹² <https://www.saglikaktuel.com/bitki-ansiklopedisi-kardeskani-nedir-faydalari-nelerdir-1679.htm>

Dil-i rencür-ı ğam sūd ü mülü zann etme cāhiddir
 Ki diĳkatle baĳılsa sūd ü mül dārū-yı vāhiddir
 (Mum 2004: g. 446/1)

“Gam hastası gönül, (sen) süt ve mülü faydasız zannetme! Eđer dikkatle bakılırsa süt ve mül, benzersiz bir ilaçtır.”

şeklinde nesre aktarabileceğimiz Halepli Edip’e ait yukarıdaki beyitte şair, süt ve mülü “dārū-yı vāhid” olarak nitelemiş ve “gam hastası” gönle önermiştir. Bu noktada “mül” kelimesinin “şarap” anlamı yanında “ilaç” anlamı da şiirlerde kendisine kullanım alanı bulmuştur. “Gam hastası gönül”ün sahibi olan âşık, gamdan kurtulmak için “şarap” içse derdini unutarak gamından uzaklaşacaktır. Ayrıca mül bitkisinin ruhsal hastalıklara iyi gelen yönü düşünöldüğünde buradaki “mül”ün ilaç/alternatif tedavi yöntemi olarak kullanılması da mümkün görünmektedir.

15. yüzyıl şairlerinden Ârif’in *Mürşidü’l-ubbâd* isimli mesnevisinde geçen aşağıdaki beyitte, dikenle zehir, mül ile de gül bir doğrultuda kullanılmıştır. Yani gülün menfî karşılığı olarak diken yer alırken, “mül”ün menfî karşılığı olarak da zehir yer almış; böylece “mül”, bu beyitte “ilaç/panzehir” anlamını karşılamıştır:

Bu dikende alasin gül şanuban
 Aldanasın zehre sen mül şanuban

(Elveren 2001: m. 8)

“Gül sanıp bu dikende karar kılasın (kılarsan), mül sanıp zehre aldanasın (aldanursın).”

Leblerün cāna devādur emelim ey yüzi gül
 Gül şarābı var iken mül dilemez haste gönül

(Nar 2007: g. 106/1)

“Ey gül yüzlü! Dudakların cana şifadır. (Fakat) isteğim (şu ki), gül şarabı varken hasta gönül mül istemez.”

Yukarıdaki Şeyhî Mehmed Efendi’ye ait beyitte de “mül”ün, “şarap” ve “ilaç” anlamlarından her ikisine de uygun olduğu söylenebilir. Gülden yapılan “gül şarabı”, sevgilinin yüzünün karşılığı olarak kullanılırken “mül” de dudakların karşılığı olarak kullanılmıştır. Şairin hasta gönölü, gül şarabıyla derdinden uzaklaşabileceği için ilaç olan “mül”ün şifasını

istememektedir. Şarabın “şurup” anlamında da kullanıldığı (Gümüşatam 2010: 1040) düşünülüşünde şair, derdine devâ olarak mülü/şarabı değil, gül şurubunu tercih etmektedir.

Şorduğum ‘ayb olmasun mül mi lebüñ yâ la’l-i nâb
Ey řabîb-i cân buyur dil-ħasteñe řâfî cevâb
(Köksal 2017: g. 362/1)

“Sorduğum ayıp olmasın; dudağım mül müdür yoksa kırmızı saf şarap mıdır? Ey gönül tabibi, gönül hastana şifa verici bir cevap söyle!”

Mecma‘u’n-Nezâ‘ir’de yer alan ve Hadîdî’ye ait olan yukarıdaki beyit incelendiğinde; “la’l-i nâb” şarap olduğuna göre dudakların şarap dışında şifa/derman verici başka bir kırmızı nesneyle kıyaslanması gerekmektedir. İkinci dizede şifa verici bir cevap dileyen şair, “la’l-i nâb”ın da “mül”ün de dermanına razıdır. Burada “mül” kelimesi yine sebepsiz kullanılmamış, şifa verici özelliği vurgulanmıştır.

Tecellî’ye ait aşağıdaki beyitte, “mül” bitkisinden “merhem” yapıldığı ve her daim şifa verdiği ifade edilmektedir. Burada “mül”ün “şarap” anlamında oluşu, gönül derdine mecazen merhem hüviyetinde oluşu da söz konusudur.

Dilâ merhem-i mül dem-â-dem saña
Devâdur devâdur devâdur devâ
(Kılıç 2001: kıt. 1/1)

“Ey gönül! Mül merhemi sana her zaman şifadır, şifadır, şifadır, şifa!”

Mecma‘u’n-Nezâ‘ir’de yer alan Remzî’ye ait aşağıdaki beyitte ise felek, zehirli kadeh sunan bir sâkî gibi tasavvur edilmiştir. Bu zehrin ağusundan kişiyi kurtaracak en büyük panzehir ise mül olarak görülmektedir:

Câm-ı zehr-âlûd-ı çerhüñ semmini def itmege
Görmedüm tiryâk-i ekber Remziyâ ben mül gibi
(Köksal 2017: g. 5094/5)

“Remzî, feleğin zehirli kadehinin ağusunu yok etmek için mül gibi büyük bir panzehir görmedim!”

Bu beyitte îhâm-ı tenâsüb yoluyla “mül”ün hem şarap hem ilaç anlamı tedai ettirilecek şekilde kullanılmıştır.

Yine Ârif'in *Mürşidü'l-ubbâd*'ında geçen aşağıdaki beyitte de “mül”ün panzehir mânâsında kullanıldığı görülmektedir:

Añlayu baĸ bu dikendür gül degül
Zehrini tiryâkdur hem mül degül

(Elveren 2001: m. 9)

“İdrâk ederek bak; bu bir gül değil dikendir! O mül değil, zehre tiryaktır.”

“Mül” kelimesinin bütün anlamlarının incelendiği bu çalışmanın sonunda, pek çok şair içermeleri münasebetiyle Edirneli Nazmî ve Pervâne Bey mecmuaları taranmış ve şairlerin “mül” kelimesini hangi anlamlarda kullandıkları yüzdelik olarak aşağıdaki tabloda tespit edilmiştir. Bu iki hacimli mecmuanın vereceği sonuçlar, klasik Türk şiirinde “mül” kelimesinin kullanım tasarruflarını yaklaşık olarak gösterecek bir ölçüt olabilir.

	Edirneli Nazmî Mecmuası'nda Geçen Beyitler	Pervâne Bey Mecmuası'nda Geçen Beyitler	Toplam	Oran
Şarap Anlamı	72/5, 216/5, 261/4, 294/7, 296/5, 371/5, 464/3, 481/4, 547/1, 680/1-2-3-4-5, 705/3, 720/4, 753/5, 1372/3, 1376/2, 1377/5, 1451/4, 1460/1, 1603/8, 1798/5, 1800/4, 1865/3, 2379/1, 2409/3, 2490/1, 3003/9, 3084/2, 3215/2, 3220/1, 3223/3, 3224/9, 3228/3, 3230/1, 3234/6, 3235/4, 3237/1, 3237/15, 3242/10, 3243/10, 3528/3, 4023/2, 4181/3, 4201/3, 4306/1, 4404/5, 4406/5, 4446/1, 4633/1, 4742/3, 4813/1, 4891/3, 4933/1, 4939/3, 5085/1,	190/1, 252/5, 354/4, 371/5, 412/5, 446/5, 708/1, 782/5, 783/4, 809/3, 855/1, 861/2, 885/1, 994/1, 1012/2, 1238/5, 1307/4, 1515/5, 1577/4, 1580/5, 1581/2, 1959/6, 2206/2, 2354/2, 2356/5, 2360/5, 2546/3, 2580/1, 2883/4, 3535/5, 3946/1, 4302/1, 4352/5, 4525/2, 4804/5, 4836/5, 4942/2, 4991/7, 5567/5, 5599/3, 5715/3, 6056/2, 6061/4, 6172/1, 6257/2, 6333/2, 6337/3, 6503/3, 6819/1, 7139/3, 7181/5, 7202/4, 7257/1, 7258/4, 7259/3,	73 + 72	%85,3

	5086/3, 5087/4, 5088/5, 5089/7, 5090/5, 5091/5, 5092/6, 5093/3, 5095/4, 5096/5, 5097/3, 5099/4, 5101/1, 5101/5, 5268/5	7260/3, 7261/5, 7262/7, 7264/5, 7265/5, 7266/5, 7267/4, 7269/3, 7270/4, 7272/5, 7273/5, 7274/4, 7440/4, 7751/1, 7839/1, 7849/3, 8160/5		
Çiçek Anlamı	280/1, 768/1, 824/3, 2624/1, 3683/4, 4352/7, 4670/4	916/2, 1334/3, 1376/1, 1480/4, 1947/4, 2404/1, 2421/3, 4445/1, 5644/4, 6056/1, 6134/5, 6391/4, 6479/2, 7265/1	7 + 14	%12,3
İlaç Anlamı	362/1, 5094/5	673/1, 7271/5	2+2	%2,3
Toplam	82	88	170	%100

Sonuç

Klasik Türk şiiri geleneğinde “mül” kavramının ele alındığı bu çalışmanın sonucunda, “mül”ün rengi itibariyle sevgilinin dudağıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. “Mül”ün, “şarap” anlamını ihtiva eden beyitler incelendiğinde, mül içilen meclislerin “gül” ile süslenişinin anlatıldığı, mül kadehi içine gül yaprağı atma geleneğinden söz edildiği, bir elde mül kadehi diğer elde gül destesi olduğu veya mül içerken saça ya da sarığa gül takıldığı gibi pek çok detaya yer verildiği görülmektedir.

“Gül”ün rengi ve kokusuyla “mül”e benzemesinin yanı sıra, baharın habercisi oluşu, bahar mevsiminde şarabın daha çok tüketilmesi sonucu “gül”ün “mül”ü çağrıştırması, ayrıca “gül”ün şeklen kadehe benzemesi gibi sebepler “gül”ün şairler tarafından “mül” ile anılmasına sebep olmuştur. “Gül”ün “mül”ü çağrıştırması sonucu bazı şiirlerde “gül ü mül” kavramının bir bütün olarak “şarap” anlamını karşılayacak şekilde kullanıldığı da görülmektedir. Ancak, bahar mevsimi işret mevsimi anlamına da geldiği için şairler, hem bahar hem işret meclisi hayalleri etrafında şiirlerini vücuda getirmiştir.

“*Burhân-ı Kâtı, Ferheng-i Fârsî ve Steingass*” gibi sözlüklerde “mül” için verilen bütün tanımlardan hareketle bazı beyitlerde “şarap” anlamının yanı sıra “çiçek” ve “ilaç/alternatif tedavi” anlamlarını da tedâî ettiren kullanımların yer aldığı tespit edilmiştir. Şairlerin, klasik edebiyatın diğer çiçekleriyle bir arada kullandıkları “mül”ün, “*Pineapple Guava, Feijoa*” isimleriyle bilinen, Türkçede ise “*Kaymak Ağacı*” adı verilen bitkinin çiçeği olduğu müşahade edilmektedir. Bu çiçek; kırmızı renkte oluşu, sevgilinin dudağına benzeyen şekli ve şarap yapımında kullanılan hüviyetiyle bazı beyitlerde müstakil kırmızı bir çiçek olarak, bazı beyitlerde ise hem “şarap” hem “çiçek” anlamını çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır. Yine adı geçen sözlüklerde “dârû/ilaç” olarak nitelenen, halk hekimliğinde kullanılan kırmızı bir bitkinin özü olan ve “mül” de denilen bitkinin, bazı beyitlerde “şarap” anlamı yanında “dârû” anlamıyla da düşünülebileceği görülmektedir.

Son olarak pek çok şair içeren Edirneli Nazmî ve Pervane Bey mecmuaları taranarak şairlerin “mül” kelimesini hangi anlamlarda ağırlıklı olarak kullandıkları yüzdeler hâlinde tespit edilmiştir. Böylece bu oranlardan hareketle klasik Türk şiirinin bütününde “mül” kelimesinin yaklaşık olarak hangi anlamlarda tasarruf edildiği ortaya konmak istenmiştir. Şairler “mül”e şiirlerinde en fazla “şarap” anlamıyla yer verse de kelimenin diğer anlamlarının da göz ardı edilemeyecek hüviyette olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- AKSOYAK, İsmail Hakkı (2018) (Haz.), *Gelibolulu Mustafa Âlî Divânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58695,gelibolulu-mustafa-ali-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 31.10.2020).
- Ali Nazîmâ ve Faik Reşad (2018), *Mükemmel Osmanlı Lüğati*, (Haz.: Necat Birinci, Kâzım Yetiş vd.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ALTUN, Kudret (2002) (Haz.), *Tuhfe-i Kusûrî Tazmin-i Şâhidî (İnceleme Metin Sözlük)*, Kayseri: Laçın Yayınları.
- ATICI, Muammer (2009), *Mehmed Hâlis Efendi Divanı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- AVŞAR, Ziya (2017) (Haz.), *Revânî Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56143,revani-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 31.10.2020).
- BAŞPINAR, Fatih (2010) (Haz.), *Beyânî Dîvân (İnceleme-Metin)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10598,beyani-apdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 31.10.2020).
- CANPOLAT, Mustafa (1982) (Haz.), *Ömer Bin Mezid Mecmû'atü'n-nezair Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar (2017), *Ötüken Türkçe Sözlük*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, (c.3).
- ÇIPAN, Mustafa (1991), *Fasîh Ahmed Dede Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanı'nın Tenkidli Metni*, Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ELVEREN, Abdurrahim (2001), *15.Yüzyıl Şairlerinden Ârif ve Hamsesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERCAN, Özlem (2008) (Haz.), *Peştelî Hisâlî Dîvânı*, Bursa: Gaye Kitabevi.
- ERSOY, Ersen (2013) (Haz.), *Azizî Divanı*, İstanbul: Akademi Titiz Yayınları.
- ERÜNSAL, İsmail E.(2018) (Haz.), *Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59332,taci-zade-cafer-celebi-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 31.10.2020).
- EŞREF, A. Bahtiyar ve Celal Soydan (2012), *Urdu-Türkçe Türkçe-Urdu Sözlük*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GIYNAŞ, Kamil Ali (2017) (Haz.), *Pervâne Bey Mecmuası*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55832,pervane-bey-mecmuasi-pdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 31.10.2020).
- GÜMÜŞATAM, Gürkan (2010), *"Eski Anadolu Türkçesinde Eczacılık Terimleri ve Bu Terimlerin Tıp, Botanik, Zooloji, Madencilik, Kimya Terimleriyle İlişkileri"*, Turkish Studies, Volume 5/2 Spring.
- Hüseyin Remzî (1305), *Lugat-i Remzî*, (c.II), İstanbul.
- İÇLİ, Ahmet (2014) (Haz.), *Fasîh-i Mevlevî Gül ü Mül (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Ankara: Karadeniz Dergi Yayınları.

- KARA, Ayşegül (1998), *Divan-ı Hayri*, Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KESTELLİ, Raif Necdet (2011), *Resimli Türkçe Kamus*, (Haz.: Recep Toparlı, Belgin Tezcan Aksu vd.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KILIÇ, Atabey (1994) (Haz.), *Mirzâ-zâde Ahmet Neylî Dîvânı*, Metinbankası Projesi.
- KILIÇ, Atabey (2001) (Haz.), *Bî-nokta Tecellî Dîvânı: Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, Metinbankası Projesi.
- KOCHER, Gurvinder Singh and Pooja Nikhanj (2011), “Status of wine production from guava (*Psidium guajava* L.): A traditional fruit of India”, *African Journal of Food Science* Vol 5 (16), pp. 851-860.
- KÖKSAL, Mehmet Fatih (2017) (Haz.), *Edirneli Nazmî Mecma’u’n-nezâ’ir (İnceleme-Metin)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56057,mecmaun-nezair-edirneli-nazmi-pdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 31.10.2020).
- KURTAR BOZBIYIK, Nesrin (2013), *Fejoya’nın (Acca sellowiana) Fiziksel ve Kimyasal Özelliklerinin Araştırılması ve İnfrared Kurutma Yöntemi ile Kurutma Parametrelerinin Belirlenmesi*, Doktora Tezi, Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- KURTOĞLU, Orhan (2017) (Haz.), *Lebîb Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55756,lebib-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 31.10.2020).
- KÜÇÜK, Sabahattin (2011) (Haz.), *Bâkî Divanı (Tenkitli Basım)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LEVEND, Ağâh Sırrı (2015), *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Lutfullah b. Ebu Yusuf el-Halîmî (2013), *Lügat-i Halîmî*, (Haz.: Adem Uzun), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Muallim Nâcî (2009), *Lügat-i Nâcî*, (Haz.:Ahmet Kartal), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Muhammad Mo’în (1992), *An Intermediate Persian Dictionary- Ferheng-i Farsî*, Tahran: Sepehr Printing House, (c. IV).
- Muhammed Salâhî (1322), *Kâmûs-ı Osmânî*, (Sahib ve nâşiri: Ahmed Muzafferiddîn, c.IV), İstanbul.

- MUM, Cafer (2004), *Halepli Edip Divanı: İnceleme-Tenkitli Metin-Cinaslar Sözlüğü*, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mütercim Âsım Efendi (2009), *Burhân-ı Katı*, (Haz.: Mürsel Öztürk, Derya Örs), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- NAR, Oktay (2007), *Şeyhî Hayatı ve Divanı'nın Tenkitli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ni'metu'llah Ahmed (2015), *Lügat-i Ni'metu'llâh*, (Haz.: Adnan İnce), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ONAY, Ahmet Talat (2013), *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*, (Haz.: Cemal Kurnaz), Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- ÖNLER, Zafer (1990), "XIV. ve XV. Yüzyıl Anadolu Türkçesi Botanik Terimleri", *Journal of Turkish Studies* (Fahir İz Armağanı I.), Volume 14, s. 357-392.
- PARLATIR, İsmail (2012). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- REDHOUSE, James W. (1890), *A Turkish and English Lexicon*, İstanbul.
- SAMANCI, Hulusi (2004), "*Kaymak Ağacı (Feijoa) (Acca sellowiana) Yetiştiriciliği*", (Genişletilmiş II. Baskı), Yalova: Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 77.
- STEINGASS, F. (1998), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Lebanon: Librairie du Liban Publishers.
- ŞAHİN, Hatice (2007), "*Câmi'ü'l-Fürs Örneğinde XVI. Yüzyıl Bitki İsimleri*", *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/2 Spring.
- Şemseddin Sami (2010), *Kamus-ı Türkî*, (Haz. Paşa Yavuzarslan), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ŞEN, Fatma Meliha (1995). *Beylikçi İzzet Bey Divanı (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla (2007), "*Klasik Türk Şiiri Estetiği*"-*Türk Edebiyatı Tarihi*, (ed.: Talat Sait Halman vd.), c. I, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla (2016), *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*, (c. I), İstanbul: OSEDAM.
- TULUM, Mehmet Mahur (2007), "*Mevlânâ Sekkâkî ve Bir Beyti Üzerine Bazı Düşünceler*", *Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi*, s.17, s. 359-370.

- TULUM, Mertol (2011), *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TULUM, Mertol ve Ali Tanyeri (1977) (Haz.), *Nev’î Dîvânı*, Metinbankası Projesi.
- ÜST, Sibel (2018) (Haz.), *Edirneli Nazmî Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap:
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57766,edirneli-nazmi-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 31.10.2020).
- YEKBAŞ, Hakan (2010) (Haz.), *Şehî Bey Divanı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Ziya ŞÜKÛN, (1984), *Farsça-Türkçe Lûgat- Gencinei Güftar- Ferhengi Ziya*, İstanbul: MEB Basımevi.
<https://www.vajehyab.com/?q=ل> (Erişim Tarihi: 10.10.19)
<http://lugatim.com/> (Erişim Tarihi:13.10.19)
<https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-81051/halk-hekimligi.html> (Erişim Tarihi:13.10.19)
<https://www.saglikaktuel.com/bitki-ansiklopedisi-kardeskani-nedir-faydalari-nelerdir-1679.htm> (Erişim Tarihi:13.10.19)
<https://www.homebrewwest.co.nz/recipes/wine/feijoa-wine> (Erişim Tarihi: 31.10.20)
- Görsel 1: <https://images.app.goo.gl/YLv1TeHcYieGopMZ8> (Erişim Tarihi:31.10.20)
- Görsel 2: <https://images.app.goo.gl/nnWddkjsfZAzBU5q7> (Erişim Tarihi:31.10.20)